

Dự thảo Luật Tiếp cận thông tin: Những vấn đề

Trách nhiệm cung cấp thông tin thuộc về ai?

Tại Điều 4, dự thảo quy định trách nhiệm cung cấp thông tin thuộc về các cơ quan bao gồm: Quốc hội, các cơ quan của Quốc hội, Văn phòng Quốc hội; Văn phòng Chủ tịch nước; Chính phủ; bộ; cơ quan ngang bộ; cơ quan thuộc Chính phủ; các cơ quan được tổ chức theo ngành dọc trực thuộc bộ, cơ quan ngang bộ, cơ quan thuộc Chính phủ; Tòa án nhân dân, Viện kiểm sát nhân dân các cấp; Hội đồng nhân dân, Ủy ban nhân dân các cấp và các cơ quan chuyên môn thuộc Ủy ban nhân dân tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương.

Tuy nhiên xung quanh việc xác định chủ thể có trách nhiệm cung cấp thông tin còn có các ý kiến khác nhau.

Loại ý kiến thứ nhất cho rằng, chủ thể có trách nhiệm cung cấp thông tin là tất cả các cơ quan nhà nước - cơ quan công quyền (bao gồm cả cơ quan quyền lực, cơ quan hành chính, cơ quan tư pháp) và các tổ chức có sử dụng tài sản, ngân sách nhà nước (bao gồm các tổ chức chính trị - xã hội, tổ chức chính trị xã hội - nghề nghiệp, tổ chức do Thủ tướng Chính phủ thành lập, tổ chức sự nghiệp dịch vụ công, doanh nghiệp nhà nước, quỹ được thành lập theo quy định của pháp luật), trừ tổ chức chính trị, bởi các lý do như: tất cả các cơ quan, tổ chức này đều sử dụng tài sản, ngân sách nhà nước, ít hay nhiều đều nắm giữ một số thông tin công, đều thực hiện việc tuyển dụng, sử dụng cán bộ, công chức, người lao động... và việc công khai những thông tin liên quan đến các hoạt động này là cần thiết.

Loại ý kiến thứ hai cho rằng, chủ thể có trách nhiệm cung cấp thông tin chỉ nên giới hạn trong phạm vi các cơ quan hành chính nhà nước. Cơ sở cho sự lựa chọn loại ý kiến này xuất phát từ vị trí, chức năng, tính chất của các cơ quan nói trên. Theo đó, để thực hiện chức năng quản lý, điều hành, các cơ quan hành chính nhà nước đương nhiên là chủ thể nắm giữ nhiều thông tin nhất và các thông tin do cơ quan hành chính nhà nước nắm giữ trực tiếp liên quan đến người dân

**CÒN
CÓ
Ý KIẾN
TRÁI
CHIỀU**

nhất. Thêm vào đó, trong thời gian vừa qua đây cũng là khu vực mà tình hình công khai thông tin còn nhiều tồn tại, bức xúc.

Loại ý kiến thứ ba cho rằng, chủ thể có trách nhiệm cung cấp thông tin là tất cả các cơ quan nhà nước (bao gồm cả cơ quan quyền lực, cơ quan hành chính, cơ quan tư pháp).

Theo ý kiến của nhiều chuyên gia, trách nhiệm cung cấp thông tin và quyền TCTT phản ánh trực tiếp mối quan hệ giữa các cơ quan trong bộ máy nhà nước và nhân dân.

Trong số các cơ quan nhà nước có trách nhiệm cung cấp thông tin, có thể thấy chủ thể liên quan nhất là các cơ quan hành chính nhà nước. Các văn kiện của Đảng cũng như các văn bản quy phạm pháp luật ban hành trong thời gian qua luôn nhấn mạnh đến trách nhiệm của các cơ quan hành chính nhà nước trong việc công bố công khai, cung cấp một số thông tin do

minh nắm giữ. Các chủ thể khác như Quốc hội, Viện Kiểm sát nhân dân, Tòa án nhân dân cũng là những chủ thể nắm giữ các thông tin mà người dân quan tâm. Cụ thể là các dự án luật, pháp lệnh, nghị quyết của Quốc hội, Ủy ban thường vụ Quốc hội đều được đăng tải công khai, kịp thời qua các phương tiện thông tin đại chúng để người dân tham gia đóng góp ý kiến; những vấn đề quan trọng của đất nước được thảo luận công khai; các phiên chất vấn tại Quốc hội được truyền hình trực tiếp. Bên cạnh đó, thông qua các buổi tiếp xúc cử tri, các hoạt động của Quốc hội, Hội đồng nhân dân, tất cả những vấn đề mà cử tri quan tâm được đại biểu Quốc hội, đại biểu Hội đồng nhân dân trực tiếp thông báo, trao đổi với cử tri.

Đối với Viện kiểm sát nhân dân, Tòa án nhân dân, cùng với quá trình xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền, chủ trương từng bước công khai các bản án, phán quyết của tòa án đã xây dựng nền tảng cho việc công khai, minh bạch trong hoạt động của các cơ quan tư pháp. Bên cạnh đó, các chương trình hoạt động, kế hoạch xét xử của tòa án; các thông tin liên quan đến thi tuyển, bổ nhiệm nhân sự, cách thức chi tiêu tài chính của hệ thống Tòa án nhân dân, Viện kiểm sát nhân dân cũng cần được công khai rộng rãi.

Để bảo đảm tính công khai, minh bạch trong hoạt động của các tổ chức sự nghiệp dịch vụ công, doanh nghiệp nhà nước cũng như bảo đảm quyền TCTT của cá nhân, tổ chức, đa số ý kiến cho rằng Dự thảo Luật nên xây dựng theo hướng trên cơ sở các nguyên tắc quy định trong Luật, Chính phủ quy định cụ thể về việc TCTT do các tổ chức sự nghiệp dịch vụ công, doanh nghiệp nhà nước nắm giữ.

Trách nhiệm của các cơ quan, tổ chức phải thiết lập, vận hành trang thông tin điện tử nên quy định như thế nào?

Để tạo thuận lợi cho việc TCTT, đa số các ý kiến đều nhất trí việc thiết lập trang thông tin điện tử, vì cho rằng đây là phương tiện công khai thông tin một cách kịp thời và ít tốn kém nhất. Tuy nhiên, các ý kiến còn khác nhau về việc có nhất thiết phải quy định trách nhiệm của tất cả các chủ thể có trách nhiệm cung cấp thông tin phải thiết lập trang thông tin điện tử hay không. Một số ý kiến cho rằng không cần thiết phải quy định

trách nhiệm bắt buộc đối với tất cả các cơ quan, tổ chức có nghĩa vụ cung cấp thông tin phải thiết lập trang thông tin điện tử riêng.

Các ý kiến khác lại cho rằng cần thiết phải quy định trách nhiệm bắt buộc đối với tất cả các cơ quan, tổ chức có nghĩa vụ cung cấp thông tin trong việc thiết lập trang thông tin điện tử riêng để đăng tải các thông tin cần thiết, quan trọng và phổ biến. Có như vậy mới tạo điều kiện để người dân được chủ động trong việc TCTT, dễ dàng tiếp cận với thông tin mà không phải mất nhiều thời gian, công sức cho việc tìm kiếm hay phải yêu cầu các cơ quan, tổ chức cung cấp. Việc thiết lập trang thông tin điện tử và quy định trách nhiệm

của cơ quan, tổ chức phải đăng tải các thông tin cần thiết trên trang thông tin điện tử cũng sẽ tạo thuận lợi cho các cơ quan, tổ chức trong việc cập nhật, đăng tải thông tin, mà không phải tốn thời gian cung cấp thông tin theo yêu cầu.

Cơ quan nào sẽ giám sát, theo dõi, đánh giá việc thực hiện quyền TCTT?

Để quyền TCTT của người dân được thực thi trong thực tiễn, đồng thời hạn chế việc các cơ quan, tổ chức nắm giữ thông tin lạm dụng quyền hạn của mình từ chối cung cấp thông tin hoặc cung cấp thông tin không kịp thời cho người dân thì cần thiết phải có cơ chế theo dõi, đánh giá và giám sát việc thực thi quyền TCTT. Thực tiễn tại nhiều quốc gia cho thấy, các cơ quan quản lý thông tin - đặc biệt là các cơ quan hành chính nhà nước, nơi nắm giữ phần lớn các thông tin mà người dân muốn được tiếp cận - thường có xu hướng không muốn cung cấp thông tin hoặc trì hoãn việc cung cấp thông tin. Thực tế này dẫn đến tình trạng những quy định của luật dễ trở thành những tuyên bố mang tính hình thức, không có giá trị thực thi, từ đó làm giảm sút lòng tin của người dân đối với chính sách của Nhà nước. Vì vậy, để tránh tình trạng này, hầu hết các quốc gia đã ban hành Luật TCTT đều quy định cơ chế kiểm tra, giám sát việc thi hành đạo luật này.

Một trong những cơ chế giám sát có tính chất truyền thống mà hầu hết các quốc gia

Có Luật TCTT, cơ quan công quyền buộc phải có trách nhiệm cung cấp thông tin cho người dân. Trong ảnh: Người dân tra cứu thông tin cần biết tại TAND TP.HCM.

đều thực hiện, đó là cơ chế giám sát trong nội bộ hệ thống hành chính thông qua việc giải quyết khiếu nại hành chính. Công dân có quyền khiếu nại đối với một quyết định từ chối cung cấp thông tin lên cơ quan cấp trên của cơ quan từ chối cung cấp thông tin. Quy trình này được cho là ít tốn kém và nhanh chóng, nhưng thực tiễn ở phần lớn các quốc gia cho thấy, đây là một quy trình kém hiệu quả, vì các cơ quan giải quyết khiếu nại hành chính thường có xu hướng ủng hộ các quyết định từ chối cung cấp thông tin của cơ quan cấp dưới.

Sau khi quy trình giải quyết khiếu nại hành chính kết thúc, pháp luật các nước đều quy định công dân có thể tiếp tục khiếu nại đến một cơ quan khác không nằm trong hệ thống cơ quan hành chính. Khoảng trên 20 quốc gia cho phép công dân khiếu nại đến một cơ quan giám sát do Quốc hội thành lập (gọi là Ombudsman). Cơ quan này có thẩm quyền xem xét lại các quyết định do cơ quan hành chính đã ban hành bao gồm cả quyết định từ chối cung cấp thông tin và quyết định giải quyết khiếu nại trước đó. Cơ quan Ombudsman của Quốc hội không có quyền ban hành các quyết định mang tính cưỡng chế, nhưng ở hầu hết các quốc gia, những khuyến nghị của cơ quan này có tầm ảnh hưởng lớn và thường được các cơ quan hành chính tuân thủ. Ở một số quốc gia, cơ quan Ombudsman có quyền lực rất lớn, có thể thực hiện các hoạt động điều tra khi xem xét các vụ khiếu nại.

Tuy nhiên, xu hướng chung của các quốc gia thời gian gần đây là thành lập một

Ủy ban thông tin độc lập để chuyên trách thực hiện chức năng giám sát việc thực thi quyền TCTT. Ủy ban này có thể là một cơ quan trực thuộc Quốc hội hoặc trực thuộc Văn phòng Thủ tướng, thậm chí có thể là một thiết chế độc lập hoàn toàn. Ở một số quốc gia như Slovenia, Serbia, Ireland và Vương quốc Anh, Ủy ban thông tin được coi như một cấp giải quyết khiếu nại cuối cùng, quyết định của Ủy ban này có tính chất cưỡng chế và các cơ quan hành chính phải tuân theo.

Trong bối cảnh cụ thể của Việt Nam hiện nay, phương án thành lập một cơ quan hoàn toàn độc lập chuyên trách giám

sát việc thực thi TCTT như Ủy ban thông tin của các nước nói trên là chưa khả thi.

Tuy nhiên, nếu không có ủy ban độc lập thì vẫn phải có một cơ quan của Quốc hội đảm nhận chức năng giám sát việc thực thi quyền TCTT. Nhiều ý kiến cho rằng nên nâng cấp Ban Dân nguyện của Quốc hội lên thành một Ủy ban của Quốc hội và giao cho cơ quan này chức năng giám sát việc thực thi quyền TCTT bởi vì từ một vài năm nay, việc nâng cấp Ban Dân nguyện lên thành một Ủy ban của Quốc hội đã nhiều lần được đưa ra bàn thảo.

Tại khoản 1 Điều 37 Dự thảo Luật TCTT quy định: "Quốc hội giao cho một cơ quan của Quốc hội giám sát việc thực hiện quyền TCTT".

Theo phương án này, thì Chính phủ phải có cơ chế theo dõi, đánh giá riêng để báo cáo chung trước Quốc hội và cần giao cho một cơ quan của Chính phủ đảm trách nhiệm vụ này. Các cơ quan của Chính phủ có thể được đưa vào danh sách cần nhắc lựa chọn là Thanh tra Chính phủ, Bộ Tư pháp, Bộ Nội vụ và Bộ Thông tin - Truyền thông. Mỗi cơ quan nêu trên đều có những lợi thế riêng nhưng do hạn chế về thẩm quyền riêng, có chức năng riêng mà không có đầy đủ thẩm quyền so với một cơ quan độc lập như của một số nước.

Việc giao cho Bộ nào của Chính phủ giúp Chính phủ thực hiện nhiệm vụ quản lý nhà nước về công tác bảo đảm quyền TCTT là vấn đề lớn. Vấn đề này hiện vẫn còn nhiều tranh cãi. ■